

Enskild motion

Motion till riksdagen 2015/16:2287

av Lars-Axel Nordell (KD)

Tillämpningen av vattendirektivet inom kultursektorn

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör uppdra åt Riksantikvarieämbetet och Naturvårdsverket att se över konsekvenserna av vattenlagstiftningen inom kulturmiljösektorn samt se över länsstyrelsernas bidragsregler i samband med tillämpningen av den nuvarande vattenlagstiftningen och utreda fördelningen av de ekonomiska bördorna för enskilda anläggningsägare, samt att regeringen, i avvaktan på en närmare analys av lagstiftningens konsekvenser, bör vidta åtgärder så att enskilda anläggningsägare ej lider skada av vattenlagstiftningen, och riksdagen tillkännager detta för regeringen.

Motivering

EU:s ramdirektiv för vatten, vattendirektivet, ställer krav på att vattnet i våra sjöar, vattendrag och grundvatten ska ha bra kvalitet och att dricksvattentäkter skyddas. Arbetet ska rikta in sig på att minska föroreningar, främja en hållbar vattenanvändning och förbättra välståndet för de vattenberoende ekosystemen.

I Sverige är tillgången till rent dricksvatten god medan det i många andra länder i framförallt södra Europa är en bristvara. Vattendirektivet är för dessa länder avgörande för att lyckas uppnå god vattenstatus senast 2027. För att vi i Sverige ska uppfylla EU:s direktiv för vatten måste dock tusentals vandringshinder för fisken i våra vattendrag tas bort. Många av dessa fördämningar har funnits sedan flera hundra år.

Avsikterna är goda men åtgärderna riskerar att utadera värdefulla tillgångar såsom naturmiljöer, småskalig energiproduktion, jordbruksmark och, inte minst, kulturmiljöer

vid vatten. En stor del av vårt industriella kulturarv från medeltiden och framåt, är knutet till rinnande vatten och vattenkraft. Här finns lämningar och anläggningar som fortfarande fungerar, som kvarnar, sågar, hamrar och hyttor, trösklogar, flottningsanläggningar, damm- och översilningsängar.

Det finns hundratals anläggningar som vårdas av privatpersoner och ideella föreningar, bland annat arbetslivsmuseer. De har inte råd att vare sig söka tillstånd eller investera i eventuella fiskvägar. Utrivningarna riskerar bli många och omfattande. Av de ca 1 800 mindre vattenkraftverk som finns i landet bedöms ungefär 200 att hotas av rivning. Detta har påtalats av bl.a. flera kommunala representanter och av Riksantikvarieämbetet.

Ett exempel på vad som kan hända är Brevens bruk som ligger i Örebro kommun, nära Sörmlandsgränsen. Bruksmiljön anses vara Närke's bäst bevarade och bedöms vara av riksintresse. I centrum av byn ligger en av brukets två dammar och byggnaderna runt denna är mycket välbevarade av bruksbolaget. Dammarna har funnits i flera hundra år och hela den centrala delen av byn är byggd på uppfyllnad av slaggsten från den järnhantering som bedrivits vid bruket sedan 1600-talets början. På somrarna är detta ett välbesökt turistmål och idag en av grunderna för byns fortsatta existens.

När bruket beslutade sig för att renovera sin kraftstation som funnits sedan 1930-talet, krävde länsstyrelsen utifrån EU:s vattendirektiv att lagligheten i hela vattenverksamheten skulle prövas vilket slutade i att bruket dömdes att antingen investera ett mångmiljonbelopp i fisktrappor eller riva dammarna för att återställa miljön i ett ursprungligt skick.

Om bruket i Brevens bruk skulle välja att återställa miljön skulle dammen i byns centrum förvandlas till en rännil och vattnet i intilliggande sjö sänkas så att bland annat två kommunala bad förstörs. I nästa sjö uppströms, Sottern, skulle regleringen upphöra så att häckningen av storlom i sjöns naturreservat påverkas. Sottern är också ett av Nyköpingsåns största vattenmagasin varför risken för översvämning nedströms i Södermanland hotar. Man kan säga att hela den centrala bruksmiljön liksom andra stora miljövärden skulle förstöras, allt för att åstadkomma en fiskvandring mellan några mindre sjöar inom ett litet område utan havsförbindelse och som dessutom har varit avstängd från sådan vandring sedan 1500-talet. Samtidigt försvinner en produktion av förnyelsebar el om ca 660 000 kWh/år.

Reglerna kan komma att skärpas. Enligt Vattenverksamhetsutredningen, en utredning nästan helt i avsaknad av kulturhänsyn och utan representanter för antikvariska intressen, ska de som har verksamhet vid vattendrag ansöka om nytt tillstånd för sina anläggningar. Det gäller också de anläggningar som nyttjas med stöd av urminnes hävd. De som inte ansöker om nytt tillstånd, eller får avslag, ska föreläggas att riva ut anläggningarna. Utredningens förslag är f.n. under beredning i Regeringskansliet men redan nu är läget ytterst bekymmersamt för många mindre anläggningsägare. Riksantikvarien har bl.a. hävdats att ”de anläggningar som bedrivs med kulturhistoriska motiv måste få ekonomiska möjligheter att vara kvar”. Detta problem gäller också för de anläggningar som, i likhet med Brevens bruk, provas redan nu enligt gällande lagstiftning. I många fall saknas någon form av offentlig finansiering för privatägda anläggningar där villkoren för en fortsatt drift medför ekonomiska konsekvenser som inte står i rimlig proportion till åtgärdens betydelse och inte är möjliga att ta för en anläggningsägare.

Riksdagen skall stifta lag men den har också en viktig uppgift i att följa upp hur de lagar man varit med och stiftat fungerar i verkligheten.

Staten har åtagit sig att följa EU:s direktiv och måste därför tillföra nödvändiga resurser för att kommuner, lantbrukare, statliga myndigheter och andra aktörer ska kunna vidta de åtgärder som behövs. Självklart måste åtgärderna anpassas till att kulturhistoriskt värdefulla miljöer berörs. I dag tycks rättstillämpningen inom området enbart se till begränsade natur- och faunavärden. Den prövning som nu sker bör stoppas upp i avvaktan på en närmare analys av den lagstiftningens konsekvenser, bl.a. inom kulturmiljöområdet. Samtidigt bör tillämpningen av redan avkunnade domar och tillståndsärenden stoppas upp i avvaktan på en sådan analys.

Regeringen bör därför uppdra åt Riksantikvarieämbetet och Naturvårdsverket att redovisa de kulturhistoriska konsekvenserna liksom de ekonomiska effekterna för anläggningsägarna av såväl den nuvarande som den föreslagna miljö- och vattenlagstiftningen och föreslå lämpliga åtgärder för finansiering.

Länsstyrelsernas bidragsregler måste dessutom förändras så att det klart framgår att även de dammägare som blivit ålagda att genomföra en viss åtgärd kan omfattas av statligt stöd bl.a. inom ramen för s.k. LONA-bidrag, för att genomföra nödvändiga åtgärder. En sådan åtgärd brådskar då dammrivningar redan pågår.

I avvaktan på en analys av den nuvarande lagstiftningens konsekvenser bör tillämpningen av redan avkunnade domar och tillståndsärenden stoppas och de tillståndsprövningar som nu pågår förklaras vilande.

Regeringen bör utreda hur de ekonomiska bördorna av vattenlagstiftningen skall göras rimliga för enskilda anläggningsägare.

Lars-Axel Nordell (KD)